

Konferens

MUSIKENS ROLL I SAMHÄLLET

med situationen i Mali som utgångspunkt

Arrangör: Mix Musik och Musikhögskolan i Malmö

Inter Arts Center 6 november 2013

Ett 50-tal personer deltog i konferensen om musikens roll i samhället, ett arrangemang av Mix Musik och Musikhögskolan i Malmö. Konferensen belyste särskilt det senaste årets händelser i Mali och hur den politiska situationen påverkat musiken, som är en grundbult i det maliska samhället. Med start mitt i musikernas vardag i Mali, rörde sig sedan samtalet vidare kring jali/griot-traditionen i Västafrika och dess betydelse idag. Perspektiven breddades ytterligare genom att diskutera musikens sociala identitet och hur musiken förändras över tid och skeenden. Därefter knöts samtalen ihop genom att lyfta fram exempel på hur traditionella musikkulturer i någon mån kan bevaras eller överleva, trots att de hela tiden förändras i takt med samhällsskeenden. Konferensen var i sin helhet ett interaktivt samtal mellan mycket intresserade deltagare och engagerade föreläsare.

Medverkande

Vieux Farka Touré, musiker och musiklärare från Niafunké, Mali.

Eva Saether, docent i musikpedagogik, forskning om musikinlärande i Gambia.

Jan Sverre Knudsen, professor i musik vid Oslo Universitet och Akershus.

Utbildad musikutnolog med fokus på bland annat musik och migration.

Håkan Lundström, professor i musik och samhälle vid Musikhögskolan i

Malmö. Musikutnolog med fokus på Östasien.

Pär Moberg, kursledare för folk- och världsmusikutbildningarna vid Musikhögskolan i Malmö och frilansande musiker. Pär var eftermiddagens moderator.

Eva Omagbemi, producent på Mix Musik. Eva tolkade från franska och intervjuade Vieux Farka Touré.

14.50 – 15.00

Pär Moberg inleder konferensen med välkomnande och förhoppningar om att den breda frågeställningen om musikens roll i samhället kan belysas med nya vinklingar och genom olika aktuella exempel.

15.00 – 16.00

Vieux Farka Touré intervjuad och tolkad från franska av Eva Omagbemi.

Vieux Farka Touré är son till Ali Farka Touré och kommer från Niafunké, tio mil från Timbuktu, i norra Mali. Nu lever han med sin familj i Bamako.

När allt började, var befann du dig?

– Jag var i Bamako när striderna utvecklades. Från början var det ingen osämja mellan rebellerna, dvs. tuaregerna som vill ha självständighet, och de civila. När islamisterna kom blev det stora problem, genom sharialagarna som infördes. Det är svårt för civila när man inte vet vad olika människor representerar: rebell eller islamist eller armén. Jag tror inte att islamisterna egentligen bryr sig så mycket om islam och vem som får göra det ena eller det andra. Det handlar snarare om "business".

Hur var det i Bamako den här tiden?

– Till en början var allt som vanligt. Men när presidenten avsattes och interim-regeringen tog över, förbjöds vi att spela musik. I norra Mali dödades man om man spelade. I södra Mali förbjöds man att spela eftersom det innebar att många människor samlades. Musiken samlar människor i Mali och armén miss-tänkte att musiken användes som en förevändning att göra revolt.

Hur är det idag?

– I Mali är människor lugna och söker inte problem. Vi har starka familjeband mellan songhai, peul m fl etniska grupper och det är förbjudet att skapa våld mellan släkter. Dessutom har befolkningen i Mali mer pengar än regeringen. Regeringen har inte så mycket att säga till om och de gör ingenting heller. De försöker mest skaffa pengar till egen ficka.

Har konflikten påverkat samarbeten mellan musiker? (Fråga från publiken)

– Alla musiker som inte turnerar internationellt har problem. De här musikerna spelar på restauranger och barer, mot att de får mat. Nu har de inte ens kunnat göra det. Musiker som har turnerat utomlands har delat med sig och stöttat musiker hemma. Just nu går det inte att överleva som musiker om man inte turnerar i andra länder. Vi stödjer musiker hemma när vi kommer hem från turnén.

Är de muslimska fundamentalisterna från Mali? Finns det stöd för dem bland civila? (Fråga från publiken)

– Nej. De som kallar sig islamister pratar bara arabiska eller andra språk. De förstår inte lokalspråken i Mali. Vissa civila är med. Islamisterna betalar 500 euro/dag till de som deltar i kriget. De har mycket pengar, dollar, euro och pund, men inga CEFA (västafrikanska franc). Det är också mycket droger i omlopp.

Har musikernas repertoar förändrats? Är ni rädda för att sjunga vissa saker? (Fråga från publiken)

– Jag är inte rädd. Jag sjunger allt. Om texter har ändrats är de snarare mer kritiska. Är man en okänd musiker kan det innebära en risk. Men är man känd internationellt är det inte någon större fara.

Har konflikten ändrat musikaliska samarbeten mellan tuareger och andra musiker i Mali? (Fråga från publiken?)

– Jag har vuxit upp tillsammans med tuareger, vi är vänner. De som tar till vapen är inte välkomna tillbaks. Hos oss säger vi bara: "vi" eller "rebellerna".

Islam är tätt sammanbundet med tradition och musik. Hur tänker man om detta nu? (Fråga från publiken)

– Nej, det finns religiös musik – och "musik". Vi ska inte blanda religion och musik. Det finns de som gör vanlig musik men är religiösa. Det är varje persons ensak vad man är, muslim eller kristen, många är dessutom gifta över religionsgränserna i Mali.

Har någon blivit stoppad att spela eller sjunga? Är musiker fängslade? (Fråga från publiken)

– En musiker blev fängslad när han sjungit att islamisterna skulle "sticka härifrån". Men folk lyckades få honom fri, två gånger. Men vi har inga politiska fångar som är musiker. Då skulle presidenten bli dödad! Man ska inte överdriva, men det är enkelt på vissa sätt i Mali.

Har det blivit svårare att få visum till Europa för artister från Afrika? (Fråga från publiken?)

– Det har blivit mycket svårare de senaste åren. Handläggarna tror att alla vill stanna i Europa. Förut kunde man få visum för ett – två år i taget. Nu får man för den exakta tiden som man ska turnera. Men även om man är internationellt känd kan man ändå stöta på besvärliga handläggare.

Har många musiker lämnat Mali nu?

– Många flydde på en gång. Men det är inte så lätt att leva i vissa andra länder heller, det är ofta dyrare. Även Bamako är betydligt dyrare än i mindre städer och på landsbygden. Men när de norra delarna befriades, flyttade de flesta tillbaka.

Finns det musikskolor i Mali? (Fråga från publiken)

– Ja, jag är själv musiklejare och har gått fyra års utbildning i Bamako. Men det är vanligt att man är "lärling" i sin familj. Man lär sig tekniken i skolan, men musiken hemma!

Har nya musikaliska uttryck kommit fram under konflikten? Vad gör civilsamhället? (Fråga från publiken)

– Jag tror många ungdomar har fått en tankeställare av vad som hänt, både de som har och de som inte har någon utbildning – att man måste göra något, man måste jobba för att något ska förändras. När krisen började försvann hjälporganisationerna. Då började malierna själva organisera sig. Självt stödjer jag ett barnhem, det fanns inte längre någon kvar som drev det. Det finns stor korruption i Mali, man ger inte pengar till vem som helst. Nu har jag skapat en organisation med sju anställda ungdomar. Vi stödjer föräldralösa barn, musiker och jobbar mot malariaspridning. 10 % av intäkterna från min totala skivförsäljning går till organisationen. Efter att en båt sjunkit i Niger och nästan ett hundratal omkommit, har jag köpt in massa flytvästar från USA.

Vad tror du om framtiden?

– Jag är optimistisk, just nu är det nästan bara i staden Kidal som det är farligt att vara i. Jag tror att Festival au Désert (Ökenfestivalen) kommer att kunna arrangeras nästa år som vanligt.

16.20 – 17.20

Eva Saether "Nu håller jag i svärdet" Om musikens och musikernas roll i Västafrika – maktfaktor, provokatör och fredsmäklare.

Eva Saether inledde genom att berätta en del ur eposet om Soundjata Keïta, den mest berömde kungen av mandinka-imperiet på 1200-talet. Hans framgång berodde till stor del på att han istället för att ära sin fars många rikedomar, valde enbart att ära hans musiker. Soundjata Keïta insåg tidigt betydelsen av musiken som kommunikation mellan människor av olika rang i det dåvarande kastsamhället.

– Jag har lärt mig det jag kan om musik i Västafrika genom en jali i Gambia. Som musiker har jalis en betydligt mer mångfacetterad roll än det vi vanligtvis associerar till musiker i nordiska samhällen. Oftast förknippar vi dem med underhållning, säger Eva Saether.

"Jali" är mandinka för det franska ordet "griot". Eva ringar in deras betydelse. De är inflytelserika mästare i kommunikation. De utgör ett kitt i samhället, är uppbärare av ett kollektivt minne, är levande bibliotek och nyhetsförmedlare. Jalis har också en fredsbevarande funktion och står förstas även för underhållning. Eva säger att idag skulle en jali till exempel kunna anlitas för att upplysa ungdomar om att använda kondom och ha skyddat sex.

Eva har forskat om attityder till att lära sig musik i mandinkakulturen med utgångspunkterna:

– Musiken är knuten till en lokal kultur. Det enda universella är att alla använder musik för att lära ut grundvärderingar.

– I musiken ser man vilka värderingar kulturen bär.

– Reflexivt förhållningssätt med musiken som redskap för att byta perspektiv.

Med deltagande observationer och intervjuer som metod, reste hon runt i Gambia tillsammans med en jali och ställde frågan: Varför ska man lära barn att spela? Ett svar som hon fick från en jali var exempelvis: "To know more about ourselves in the future".

Men Eva fick olika svar beroende på ifall de intervjuade var jalis eller andra musiker som inte växt in i samma historiska identitetsbygge. För dessa andra musiker var ofta underhållningen i sig och att glädja människor, tillräckligt betydelsefullt.

Det fanns tillfällen när Evas forskningsmetoder inte räckte till. Då tog hennes medhjälpare fram sin kora. Jalin samlade de som ska intervjuas, och börjar spela ostinaton från olika delar av Soundjata-eposet, var och en med sin betydelse. På så sätt lirades svar och berättelser fram på frågorna och informanterna öppnade sig. Detta var dock något som Eva själv insåg först ett år senare, när hon satt och transkriberade. Just dessa dimensioner av kunskap och kunskapsöverföring, och andra sätt att organisera kunskap benämner Eva som "Det muntliga universitetet". Hon berättar också om musikens kraft och mötenas möjligheter, om hur vi genom att sätta oss in i musiken i en annan kultur når en större interkulturell förståelse. Avslutningsvis lyfter Eva fram den kvinnliga repertoaren. I mandinkakulturen är det kvinnor som bär orden, det är kvinnor som sjunger.

17.40 – 18.40

Jan Sverre Knudsen Musikens sociala identitet – exempel på hur välkända sånger tillskrivs ny betydelse.

Musikens kraft är stor, vilket de flesta har upplevt. Musiken påverkar oss på olika sätt och hur och på vilka sätt, är frågor som Jan Sverre Knudsen intresserar sig för. Med utgångspunkt i forskaren Tia deNoras bok "Music in everyday life" (2000), beskriver Jan vad musikens sociala identitet innebär.

- Musiken är mer än själva verket
- Musiken ändras som ett resultat av sociala förändringar
- Varje stycke bär med sig en social identitet som formas genom användningen av stycket.
- Musikens sociala identitet är i princip allt som vi förknippar med just den musiken.
- Det sker ständigt en rekontextualisering kring musik.

Jan Sverre Knudsen lyfter också fram Tia deNoras begrepp "affordances", som han beskriver som musikens resurser och handlingsutrymme. Begreppet har också kritiserats då många inte anser att man kan tillskriva musik handlingspotential eller agency.

Därefter får publiken lyssna till ett antal aktuella exempel på just musikens sociala identitet, hur musik har förändrats och tillskrivits en ny betydelse över tid. Exempen kommer från nya tolkningar av gamla sånger efter tragedin på Utöya 2011. Sångerna framstår som enande nationella symboler i landssorgen och i kampen mot främlingsfientlighet.

– Till Ungdommen av Nordahl Grieg (1902-1943). Denna sång skrevs av kommunisten Grieg och har nu genom sin text fått en ny social identitet i landssorgen. Jan Sverre Knudsen inspirerar dessutom konferenspubliken till att ställa sig upp och klämma i på första och sista versen.

– Mit Lille Land av Ole Paus (från år 1994). Sången användes i kampanjen "Fra Nei Til Ja" vid andra folkomröstningen om EU inträde och ansågs då något ironisk i sin hyllning till Norge. Den togs upp efter Utöya-katastrofen, utan ironi denna gång.

– Barn av regnbuen, som på 70-talet framfördes av Lillebjörn Nilsen, blev inte någon hit. Den är översatt till norska från "My Rainbow Race" av Pete Seeger. Denna låt hade enligt Anders Behring Breivik hjärntvättat norska barn. Vid tiden för rättegång mot Breivik, samlades därför normän runt om i landet vid samma tidpunkt för att gemensamt återerövra sången.

Därefter får vi lyssna på ett dramatiskt musikstycke och ombeds berätta vad vi associerar musiken till.

– Det handlar om miljöförstöring och bilderna fladdrar förbi på förödelse och skövlade regnskogar. Mycket vackert men sorgligt, säger någon.

– Det är filmmusik och fantasy, tycker en annan.

– Det låter som jojk och väldigt nordiskt, väldigt vacker sång, är en tredje synpunkt. Något förvånade blir vi alla då Jan avslöjar att det är musiken till dataspelet Age of Conan som vi har fått lyssna till. Än mer förvånade, och förfärade, blir vi då vi får reda på att det är just denna musik som Anders Behring Breivik hade i sin Ipod, då han gav sig ut på Utöya med sitt vapen. Musiken är till och med omnämnd i hans manifest och refereras till som en form av kampsång. Sångerskan i stycket blev förtvivlad då hon fick höra detta, berättar Jan.

Slutligen lyssnar vi än en gång på Till Ungdommen i Sissel Kyrkjebøs version vid den nationella minnesceremonin en månad efter Utöya. Jan Sverre Knudsen refererar till Benedict Andersons "Imagined communities".

– Då vi sjunger nationalsången har vi en föreställning om att alla i vårt land står upp och gör samma sak, en unisonans, avslutar Jan Sverre Knudsen.

18.40 – 19.00

Håkan Lundström Sammanfattning och slutord

Hur överlever musiken när samhällen förändras? Det är Håkan Lundströms övergripande fråga i sitt 20 minuter korta anförande. Han tar avstamp i att konstatera att musikkulturer alltid förändras. Somliga är öppna för förändring, medan andra inte är öppna.

Faktorer som påverkar hur en musik förändras kan man se från både ett mikro- och ett makroperspektiv. Från ett mikroperspektiv nämns faktorer som:

- Individuell utveckling
- Personlig och social identitet
- Innovation
- Användning
- Funktion
- Efterfrågan
- Kulturpolitik

Från ett makroperspektiv ser man snarare på politiska, ekonomiska och ideologiska samhällsskiften, sociala omvälvningar och migration.

Det finns ett antal organisationer och projekt som syftar till att skydda musikkulturer t ex UNESCO, International Music Council (IMC), The International Society for Music Education (ISME), Freemuse och projektet Sustainable Futures for Traditional Musics (SUSFUT). (Se lista på websidor längst bak.) Man kan arbeta genom att stödja i akuta krigssituationer, genom att stödja musiker och sätta press på regeringar eller arbeta förebyggande. I det australiensiska projektet SUSFUT arbetar man med att hitta nyckelfaktorer som har att göra med en musikkulturs överlevnad. Man vill också öka kunskapen om musiken till samhällsinstitutioner och stärka kulturerna i sig att kunna bevara sin musik. Ett exempel är musikkulturen Ca trù i Vietnam. Den härleddes till 1600-talet men förbjöds under kommunistregimen 1950-1990. Men på 90-talet har Ca trù genomgått en slags pånyttfödelse, berättar Håkan Lundström som själv leder den vietnamesiska delen av projektet.

19.00

Moderator **Pär Moberg** knyter ihop konferensen med att uppmuntra alla till att gå på kvällens konsert med Vieux Farka Touré och tackar alla medverkande och intresserade konferensdeltagare.

Text/dokumentation **Karolina Jeppson**

Foto **Annelie Bergh**

Form **Marianna Prieto**

Länkar

www.mixmusik.se

<http://www.mhm.lu.se/>

www.vieuxfarkatoure.com

Organisationer som arbetar med att skydda musikkulturer:

www.unesco.org

www.imc-cim.org

www.isme.org

www.freemuse.org

www.musecology.griffith.edu.au